

Rodinná kronika Jána Jablonického a obraz života na západnom Slovensku v 19. a 20. storočí

VILIAM JABLONICKÝ

Kľúčové slová: kronika, rodinná kronika, memoáre, Jablonický, vidiek, západné Slovensko

Ján Jablonický, rodák z Jasloviec, (*9. 4. 1894, dnes Jaslovské Bohunice), napísal svoj *Životopis* – na prebale označovaný aj ako *Memoáre* – ozdobným kaligrafickým písmom rukou. Neskôr, po svojej osemdesiatke, ho dokonca sám v poslednej verzii prepísal na písacom stroji, ktorý dostal k narodeninám od detí a potom ho po prečítaní a zredigovaní synom Františkom (1924 – 2007) dal prepísať najstaršej vnučke Elene Jablonickej – Kocúrovej. Dokončil ho v decembri 1981 a neskôr dopísal ešte niektoré texty a doslov, kde vyrovnaný s vekom takmer deväťdesiat rokov i bohatým prežitým životom, v neúnavnej činorodosti, pokojne očakával, v relatívnom zdraví a duševnej pohode, záver svojho života. Smrť však prišla nečakane a tragicky v podobe požiaru z vybuchnutých pilinových kachiel a následným udusením, ktorému nezabránil ani skorý príchod hasičov z neďalekej atómovej elektrárne. Pravdepodobne doposiaľ jediné ucelene zachytené subjektívne svedectvo o živote jednej z popredných rodín obce (ale aj zo života na Trnavsku i na Slovensku), bolo však už na svete, vtedy iba v dvoch exemplároch (po roku 2000 rozšírené i na viaceré), zásluhou dlhovekosti autora, ktorý sa podľa druhého rodinného kronikára, spomenutého Františka Jablonického,¹ dožil presne 88 rokov 6 mesiacov a 20 dní. Zomrel 29. 10. 1982.

Svoj *Životopis* nazval zároveň aj „*Kronika: a dejiny z môjho poznania, rodičov a iných priateľov*.“² Prvé úvahy nad jej napísaním i prvé kapitoly vznikli pri autorovej sedemdesiatpäťke. Inšpiráciou mu okrem iného bol aj životopis priateľa a rovesníka p. Ohrabla z Hrnčiaroviec, s ktorým sa poznal pravdepodobne od prvej svetovej vojny. Podnety mu dávali aj otázky vnu-

¹ JABLONICKÝ, František. *Kronika rodiny Františka Jablonického a jeho manželky Vilky, rod. Lužákovej*. Nepochikovaný rukopis, 358 rkp. s. Rukopis autor ukončil 31. 12. 2004. Kronika má samostatnú obrazovú prílohu, o ktorej autor poznamenal: „*I táto fotodokumentácia nech trvalo mne i deťom s ich rodinami a prípadne tým, ktorí ju poznali, vďačne pripomína ju a naše spolužitie. Súčasne vyslovujem želanie, aby bola doplňovaná ďalšími generáciami.*“ Trnava 1995.

² JABLONICKÝ, Ján. *Životopis Jána Jablonického, narodeného 9. apríla 1894 v Jaslovciach, teraz Jaslovské Bohunice okres Trnava*. Zároveň *Kronika: a dejiny z môjho poznania, rodičov a iných priateľov*. Jaslovské Bohunice, december 1981, 252 s. + obsah 2 s. Všetky nasledujúce citácie v úvodzovkách sú výlučne z tejto prvej rodinnej kroniky.

kov, ktorých dokázal tiež oslovovať pútavým rozprávaním, medziiným aj najstaršieho tu píšuceho Viliama, ktorý sa pýtal na pôvod rodiny a vyzýval ho to zaznamenať.

Na svojich memoároch začal pracovať v roku 1969. Už v úvode sa zamýšľa nad poslaním kroniky a životopisu hlavy rodiny, ktorá „*uvedie aj mnohé pamäti a ďalšie údaje pre potomstvo budúcnosti*“. Zároveň očakáva, že by ho niekto z rodiny „*nasledoval a verne pravdivými údajmi pokračoval*“. Prvým z následníkov v písaní rodinnej kroniky sa stal spomínaný syn František, tiež rodák z Jasloviec, a nepriamo to bola výzva aj ďalším nielen v rodine, ale v neposlednom rade aj obyvateľom už zlúčených obcí Jaslovských Bohuníc.

Príbeh rodiny začína rodostromom, svojím otcom Štefanom Jablonickým (1857 – 1945), pôvodom z Brestovian, ktorý sa najskôr priženil do Križovian (Kerestúra). Po ovdovení si zobral rovnako ovdovenú Ernestínu, rodenú Sabovú (1869 – 1959), s ktorou prišiel do Jasloviec roku 1889, aby sa ujali bezdetného ujčeka a ujčinky v starobe: „*obsadili ich majetok a celé hospodárske vedenie prevzali do svojich rúk*“. A začali nový život. Spomína ťažké začiatky: „*...lebo celé hospodárstvo bolo v úbohom stave na úpadku, tak ako u väčšiny miestnych obyvateľov. Toho času zle sa mali Jaslovania, topili sa v biede. Nielen že si mnohí popíjali, ale aj bezstarostne žili. A čo horšie, ešte neodborne hospodárili, a preto aj mnohí odišli*“. Naopak, viacerí zas prichádzali, ako rodičia Jána Jablonického, ktorí oživovali stereotypný život obce: „*Povyhľadali rukávy, začali zlepšovať, kde sa čo dalo*“. Porušiac tradíciu siatia tradičných obilnín začali s pestovaním kukurice, ktorá sa dovtedy v Jaslovciach pestovala „*iba na výkrm husí, ale v Kerestúre sa už dorábala vo veľkom*“. Ich odvaha a príklad inšpiroval aj ďalších a najmä po komasácii³ chotára roku 1892, viedla obyvateľov k „*lepšej hospodárskej budúcnosti*“.

Svoj životopis začal Ján Jablonický typickým obrazom detstva, ku ktorému pri jeho temperamente patrili aj rôzne pestvá a huncútstva, ktoré po záhradách, vinohradoch a pasení husí nadväzovali spolu s rovesníkmi. Aby sa polepšil, občas za trest musel kľáčať v kúte na polienku, čo neskôr uplatňoval aj na svojich vnukoch. Do bezstarostného detstva čoskoro pristupovala práca požadovaná rodičmi. Už 10 – 11-ročný zavčas rána musel nanosiť sečky a vody pre dobytok. Nebolo to však jednoduché. V Jaslovciach bolo päť obecných studní. Musel ísť k studni „*pred Juríkovými, tam kde teraz býva Remenár a Lackovič*“. Z hĺbky pätnásť metrov vyťahovali na „*škripci zavesenú nádobu na dlhom povraze*“, navyše sa bolo treba aj ponáhľať, „*lebo často čakali traja aj piati jeden na druhého, kým prišiel rad na neho*“. Namáhavú prácu vysvetľoval pisateľ pre súčasníkov. Musel obslúžiť 10 – 12 kusov dobytky a navyše doniesť pre potreby domu okolo 20 – 30 nádob vody. Ostatní medzitým pracovali na poli. Až po splnení tejto úlohy sa mohol ísť hrať s chlapcami. Večer, keď dostával príkaz o zajtrajšku, musel splniť ešte jednu malú, ale typickú úlohu, zadanú oteckom: „*Potom mi podali fľašku a peniaze, aby som šiel vziať borovičky*“.

³ Scel'ovanie pozemkov.

Pri spomienke na dobrodružstvo ako sa hrali s kamarátmi na potoku Blava na pltníkov a použili pritom šesť „zástavníc“, vrchných dosiek a spodných fošien „obitých železnými pásmi a pevnými karikami, aby odolávali tlaku vody“, spomenul aj zabudnutú funkciu desiatnikov, ktorí mali na starosť „podpúšťanie lúk“ za obcou. Boli to štyria „obyčajne mladí a lepší chlapci“, ktorí obsluhovali „hrubú vodu“ – tak nazývali vtedy Blavu – a udržiavali poriadok v obci. Troch desiatnikov volili každoročne, štvrtého raz za tri roky, bol najskúsenejší, dával „odborné rady pri obsluhu“ a nazývali ho hajtmanom. „Lúky sa tiahli od dediny až po Malženice a boli rozdelené napoly malženickým spúšťom, teda na chotári. Tam mali aj oni svoj spúšť na zastavenie hrubej vody a tieto lúky sa podpúšťali trikrát do roka. Podpúšťanie trvalo tri dni, prvý raz začiatkom mája, druhý raz začiatkom júna. Potom sa o týždeň kosili. Tretí raz sa podpúšťali až koncom júla.“

V kapitole Škola ako vyšší stupeň detinstva, popisuje nielen svoje úspechy v nej, kde podľa učiteľa Ištvána Vašinu bol „prvým a najlepším žiakom zo 103 školákov“. Ten nahováral rodičov, aby ho poslali na „vyššie štúdiá“. Rodičia učiteľa nepochopili, pretože si nevedeli odpovedať na otázku, kto bude potom doma robiť? Možno aj preto neskôr starý otec Ján všetky svoje deti dal, ako jeden z prvých v obci, na stredoškolské a vysokoškolské štúdiá.

Na rozhraní 19. a 20. storočia bola v čisto slovenských obciach Jaslovce, rovnako ako v susedných Bohuniciach, spoločná ľudová škola maďarská a aj talentovaný učiteľ Vašina bol „dobrým maďarizátorom“. Ak by ich vraj on učil do ukončenia školy, boli by ovládli maďarčinu, ak už nie plynule, aspoň pre bežný rozhovor. Bol však iba jedným z troch pedagógov. Neskôr sa stal pedagógom hluchonemých v maďarskom Vacove (Vác). Starý otec zaznamenáva aj jeho tragický osud. Po rozpade monarchie a vzniku Československej republiky (ČSR) „precítil, že predsa je len Slovákom“. Zrejme sa pokúšal čosi aj „pre svojich urobiť“, lenže bol považovaný za odrodilca, dali ho na podradné miesto a on spáchal samovraždu. Podľa svedectva jeho brata sa zastrelil na hrobe vlastnej matky.

Medzi spomínané metódy vyučovania na dedinskej škole patrilo odmeňovanie cukríkmi a peniazmi. Dostával ich napríklad ten, kto prvý vypočítal príklady v matematike. Ján Jablonický píše: „Donášal som len samé jednotky a preto býval som aj odmeňovaný. Bol to šesťáčik, dva, ba jedenkrát bola aj korunka. Mala vysokú hodnotu v tej dobe a na porovnanie iba toľko, že ju mohol zarobiť za deň a pri namáhavejšej práci jeden robotník.“ K výchovnej metóde vtedy patrila aj palica, dokonca aj u „pána farára“ na náboženstve: „Pamätám sa, ako ma raz udreli na chrbát za nepozornosť a nevšímavosť ich prednášky. Bola mi na pamäti na dlhú dobu, ale stalo sa ešte raz, že ma chytili za kabát medzi lopatky a šup ma na lavicu (boli dobrý chlap) s pripomienkou, aby som vedel, ako sa mám chovať v škole. Vyprášili mi tak nohavice, že až do ukončenia školy nebolo ich treba viac prašiť.“

V pamäti mu zostali aj polhodinové školské prestávky o desiatej na priestrannom dvore. Súťažili pod vedením učiteľa v behu, preskakovaní šibeníc a zápasení. Starý otec tu preukazoval spolu s ostatnými svoju zdatnosť, silu a vytrvalosť. V zápasení mu odolával iba „Jozef Rišavý

z Bohunic, o rok starší, ale aj najlepší chlap zo všetkých“. Neskôr však i toho zdolal, ako všetkých, vo vytrvalostnom behu: „*Prekonal som všetkých žiakov, jak v učení, pri hrách a súťažení, ale aj v huncútstve, mňa teda podľa toho nik neprekonal.*“

V kapitole *Moje poslanie a úloha zapájať sa do každodenného rodinného života a spolupráce*, približuje typické zaradovanie detí a dospelujúcich do každodenných prác, najmä na poli: „*Ako 12-ročný už som šiel sestre Márii pomáhať v žatve hrstovať⁴ obilie (kosenie, hrstovanie a mlátenie obilia patrili medzi najťažšie poľnohospodárske práce). O rok a či dva bol som už samostatným hrstovačom, ako 17-ročný robil som už riadneho ženca s kosou. Ako 15-ročný vykonával som všetky práce v domácnosti okolo dobytku a v poli. Ak bolo potrebné, aj na kravách a či koňoch hnoj vyvážať, orať, siať obilie, kosiť d'atelinu a dovážať pre dobytok, sečky narezat', atď., atď.*“

Osemnásťročný si meral sily aj s ostatnými mládeňcami. V jednu nedeľu po omši súťažne zdvihali až dvanásť u kováča nákovu z podstavca. Starý otec mal 18 rokov, niektorí boli už po vojenskej. 120 kíľ zložili a naložili jedenásti, 145 však už len „*po veľkej námahe*“ Štefan Heriban. Rýchlejší však bol autor kroniky, ktorého kováč určil za víťaza. Komentoval to slovami: „*Túto schopnosť sily a vytrvalosti v práci vedel som dokazovať aj neskôr...*“

Rodičia boli podľa neho hrdí na jeho pracovitosť. Aby predstihol iných a švagra Jána Sedláka, pri zväžaní hnoja vyvážal ho už pred svitaním a zároveň na dvoch vozoch s volmi. A tak mu splnili jeho žiadosť a za dve zlatky kúpili harmoniku: „*A tak som sa stal aj prvým harmonikárom v obci. Rád som spieval, aj tancoval, s harmonikou som často vychádzal aj do dediny. Pridružili sa aj viacerí chlapci a prešli sme hore-dolu s pekným spevom. Piesni sme mali toľko v hlave, že nemuseli sme opakovať tú istú pieseň aj za tri večere. Ak bolo teplo, posadali sme si aj do jarka a spievali aj do polnoci. Spievali sme nielen slušne, ale aj pekne, ako nacvičení. Boli to piesne ponajviac ľubostné, žartovné, svadobné a iné, ktoré nedali starším spávať. Otvárali okná a počúvali, ako mi raz aj jedna teta prezradila. Ej Janko, aj sme si so starkým včera večer poslzili, keď sme vás počúvali, ako ste pekne spievali a pripomínali aj nám mladé časy. A keď prišla už prvá svetová vojna, spievali sme aj potom väčšinou už vojnové, napr.: Vtedy mala má mamička najväčší žiaľ... alebo Mój koniček smutný, vraný... Neodolal nikto k slzám, kto nás počul, ba aj k plaču, ktorých sa už vojna dotkla. Ale sme si zaspievali dakedy aj našu národnú hymnu „Hej Slováci, ešte naša...“. Ale verejne ju zaspievať bolo už riskantné. Stalo sa raz, ako sme ju spievali, dobehol k nám podnotár Vančo – maďarón s trstenicou. Ak by si bol trúfal, bol by ju aj použil. My sme už neboli chlapci, rozmyslel si to a hovoril nám, že hymna sa nesmie na ulici spievať, je to nedôstojné, atď. My sme ale už vedeli, odkiaľ vietor duje... klala oči Maďarom. Odvážnejší si ju vedeli zaspievať aj na svadbe.*“

Po vzniku ČSR vzdávali úctu aj novej oficiálnej hymne Nad Tatrou sa blýska, ale uprednostňovali slová a melódiu piesne *Hej Slováci*: „*Hlavne aj preto, že nadväzuje a dovoľáva sa božej*

⁴ Ukladať obilie do malých kôpok, hrstí.

pomoci – Boh je s nami!“. A aby sa ani prvá nikdy nestratila v pamäti potomkov, starý otec ju uviedol v kronike v plnom znení, dokonca reprodukoval s ňou ozdobný letáčik, vydaný v roku 1933, so zvýraznenými rokmi 833 a 1100 a mestom Nitra. Zrejme ho mal z návštevy povestných osláv založenia prvého kresťanského chrámu na území Slovenska, čo tiež v kronike zaznamenal.

Aj v ďalších štyroch kapitolách sa venuje svojmu mládeneckému veku a jeho prostredníctvom informuje aj o ďalších dobových hrách a zvyklostiach, ako „na blchu“, „Valijátor“, ktorá s palicou a loptou z handier pripomínali americký bejzbal, ale aj všednejšie sánkovanie, šmýkanie a korčuľovanie na Blave. Na advent, ako predzvesť Vianoc, mládenci plieskali 2-3 metrovými bičmi, spievali vianočné piesne, ale tam už viac dominovali dievčatá. Do toho vstupoval svojou trúbou hlásnik, ktorý bol „v jednej osobe zároveň aj pastierom dobytka a sviň“. Plnil však najmä významnú nočnú strážnu službu, keďže vtedy väčšina domov mala ešte slamené strechy. Na štedrý večer používal fligornu⁵ a pred domami nôtil a vinšoval: „Narodil sa Kristus pán, veselme sa...“ a ľudia mu prilepšovali malý plat darčekmi – do fľašky vianočné, nazývané Ježiškové, buchty alebo koláče zas „do veľkej putne, ktorú nosil na chrbte“. Podobne na Vianoce vyspevovali deti v celých húfoch po dedine radostne pred domami „Sláva Bohu na výsosti a na zemi pokoj ľudom dobrej vôle“, za čo dostávali tiež odmenu i peniaze. Všetko to vrcholilo utierňou – polnočnou omšou v katolíckom kostole.

Z mládeneckých a chlupských zábav zaznamenáva špeciálne hry na peniaze – na väčšie, ktoré hrali zväčša ženatí a bohatší, ostatní na menšie, grajciare, haliere a šestáky. Schádzali sa v lete v nedeľu popoludní pri Blave, za stodolami, približne v strede Jasloviec „od Remžov až po Juríkov“. Vo viacerých partiách hrali buď karty, alebo najobľúbenejšiu hru „na skalku“, kde vlastne drobnými peniazmi sa snažili čo najbližšie hodiť ku skalke. Hra však bola oveľa zložitejšia a podrobne ju popisuje. Kartovali „na peniaze“ nielen v lete, ale aj v zime v šenku – krčme, po domácnostiach, ale aj maštaliach. Mládencom neraz chýbali peniaze, niečo dostali z domu, niečo tajne si tam „potiahli“ a občas sa gazdovskí mládenci snažili predať spolu so žencami aj „nejaký ten miešok obilia“. Obľúbené boli aj tance pri muzike, pri ktorých si spievali. Najskôr so sestrou Máriou, vydatou Sedlákovou, neskôr už i s inými dievčatami.

Popisuje aj tradičnú púť do rakúskeho Mariazellu, ktorá sa konala každoročne začiatkom mája, pod názvom Blavsko-bohunická. Absolvoval ju roku 1913 ako devätnásťročný. Cesta im pešo trvala dva týždne. V polovici 19. storočia s ňou začal Jaslovčan Papánek, posledným „vodcom“ púte bol Holeš z Dobrej Vody, ktorý v roku 1913 šiel s nimi už päťdesiaty raz. Absolvovalo ju až okolo 120 – 150 pútnikov. Z domácej farnosti bolo okolo tridsať, zväčša žien, ostatní boli z okolia. Spreádzali ich na vozoch 4 – 5 furmani, ktorí viezli „noše pútnikov“. V tom roku s Jožom Valovičom (Kadlecom) „niesli sme zástavy a Michal Rapant z Bohunic niesol kríž“. Vojna púte prerušila, neskôr pomaly pešie zanikali a chodilo sa aj vlakom. Tak to absolvovala aj babička Anna Jablonická, rodená Polakovičová, roku 1933.

⁵ Druh trúbyky.

Na snímke v kronike sa autor predvádza v miestnom „*národnom kroji*“, podrobne popisuje, ako vyzeral roku 1914. Nezabúda ani na oživenie tradičných zvyklostí pri svadbe, kde nevestu vyvádzal starší družba, ktoré doma a v okolitých obciach už zanikli. Inšpiroval sa bratancovou svadbou v Brestovanoch, ktorý si bral dievča z Trakovíc a ktorú s celým zložitým obradom príhovorov „*vyvádzal*“ Jožko Rožný. Ten ho do všetkého zasvätil, požičal mu celý text a o mesiac, roku 1913 v Jaslovciach, na svadbe Michala Sýkoru, „*vyvádzku som úspešne predviedol. Bola to senzácia, lebo takej vyvádzky sotva kedy bolo u nás... Nebolo už potom svadby v Jaslovciach a Bohuniciach, na ktorú by som nebol povolaný*“. Podrobne celý obrad popísal v kronike a môže poslúžiť aj na znovuoživenie či rekonštrukciu starej obyčaje. Pamätná bola aj vyvádzka na ďalšej miestnej svadbe Karola Bohunického, ktorej sa s obdivom zúčastnila aj krupánska grófka, pretože Karolov otec pochádzal z Krupej (zrejme Dolnej). Predposlednú vyvádzku robil budúcej švagrinej Cecilii Oboréch z Paderoviec v polovici júna 1914. Ženích, najstarší brat Peter, však v prvej svetovej vojne zahynul. Posledná bola Štefanovi Kosmálovi. Po vojne, až do svojho oženenia, to robil mladší brat starého otca Michal „*...a tým sa končili nielen vyvádzky, ale aj mnohé pekné zábavy, obveseľujúce zvyky, ktoré sa pri všelijakých formách (zvlášť pri prevádzaní duchien) vykonávali*“.

Jednou z najpôsobivejších kapitol sú nenápadne nazvané Doplnky ku koncu môjho veku ako mládenca, ktorá sa v skutočnosti zaoberá prvou svetovou vojnou a jej tragickými dôsledkami na rodinu, obec i okolie. Ani faktami, ani emotívnosťou tento popis nezaostáva za mnohými známymi autormi slovenskej literatúry, počnúc Milom Urbanom a jeho Živým bičom, či Timravinými literárnymi dielami.

Akoby v predtuche vojny, čítal v máji 1914 v Národných novinách báseň Ferdiša Jurigu: „*Vtedy mala má mamička najväčší žiaľ, keď sa jej najmladší syn na vojnu bral...*“ Naučil sa ju v sude pri šliapaní kapusty a spolu s „*komandantom speváckeho krúžku*“ Jozefom Valovičom (Kadlec) zašli za organistom Tichým, aby dokonale zvládli aj melódiu. Postupne ju naučili aj ďalších a spievali ju dedinou v predzvesti vojny. 2. augusta 1914, v deň jej vypuknutia a mobilizácie, keď museli rukovať všetci „*vojnopovinní až do 42. roku*“ a v dedine „*nastal nárek*“ a „*zahalila sa do smútku*“, ju všetci speváci zaspievali na troch miestach v dedine v sprievode harmoniky starého otca. Pravdepodobne aj s ďalšou obľúbenou a protivojnovou básňou – piesňou Janka Kalinčiaka *Môj koníček bystrý, vraný...* Oba texty v ucelenej podobe zapísal do kroniky „*pre budúce pokolenie*“.

„*Dni sa mýňali, ale vojna so svojimi zhubnými následkami pokračovala. Rástli nové hroby, ale aj nám sa približoval čas našej slobody.*“ Onedlho, 1. októbra 1914, povolali na odvod do Bratislavy aj ročník starého otca. Viacerých Jaslovanov sprevádzal richtár Krajčovič, ktorý ich požiadal, aby na veľkom nádvorí kasárne, kde bol veľký ruch, lúčili sa spevom. „*A keď sme už spievali druhý, tretí verš Môj koníček smutný, vraný, všetko utíchlo a ostávalo pod dojemom tej piesne, ba žiadalo sa ju opakovať a málo očí zostalo bez slz.*“ Hneď im oznámili, že rukujú 30. októbra. Dedinou prešli pomaly na vozoch tam aj späť, spievali nielen tradičnú regrútsku, ale aj „*ich vojenskú*“. Celá dedina ich netrepežlivo očakávala, v prvom voze boli všetci odvedení oven-

čení stuhami. „*My sme spievali, ale našim drahým kanuli nie slzy radosti, ale slzy bólu...*“ Podobne so smutným spevom odchádzali definitívne o mesiac spreď hostinca. Medzi nimi aj piati, ktorí sa nikdy nevrátili: Ján Gajarský, Pavol Pleško, Ľudor Polakovič (švagor starého otca), Matej a František Vágovič (Čnocho). Podobne sa lúčili spevom pred hostincom a celou dedinou v Špačinciach, aj s Trnavou, kde ich richtár zaviedol na obed k hostinskému Bertmanovi, i na stanici. „*Podobná scéna ako u nás a v Špačinciach aj tu sa zopakovala, ako hlboká náplň boľavej drámy a hrozná obžaloba na tých, čo vojnu zapríčinili.*“

Podrobne popisuje svoju vojnovú odyseu, ktorá skončila veľmi rýchlo, už po prvom dni nasadenia na front v Karpatoch, kdesi pod Dverníkom, vo výške 1300 metrov. Ťažko ich spolu veliteľom družstva Paľkom Tomaškom zranila prvá raňajšia kanonáda. Tomaškovi odrezali nohu a neskôr zomrel, starý otec absolvoval liečenie v Trenčíne, Budapešti a Bratislave. Prežil, hoci zranenia na ruke a nohe a zbytky šrapnelov pociťoval celý život. Menej šťastia mal brat Peter a nevlastný brat po otcovi Štefan, ktorí „*snívajú večný sen na lánoch širokej Ukrajiny aj s mnohými tými*“, s ktorými si pred rokom po dedine „*pekne vyspevovali*“. Jaslovce molochu prvej svetovej vojny odovzdali sedemnást' životov, kronika ich všetkých zaznamenáva. Zvlášť spomína Tomáša Hornáka, s ktorým spolu s Jozefom a Jánom Valovičom (Haklíkom) pomáhali spievať bývalému učiteľovi Viliamovi Tichému na chóre a pri náboženských obradoch.

Učiteľ Tichý ho ešte zrejme počas vojny zasvätil aj do včelárstva, ktorému sa venoval vyše päťdesiat rokov a viedol si podrobné záznamy. Stal sa dôverníkom včelárov nielen v Jaslovciach, ale aj pre celé okolie. Ako rekordný uvádza rok 1927, keď mu iba za jeden deň v jedinom úle pribudlo vyše dvanásť kíľ znášky.

Vojna prinášala zmeny postojov. Odvedených a zabitých Jaslovanov na poliach nahrádzalo doma šestnásť zajatcov, Rusov, rozdelených po rodinách. Ľudia sa modlili „*a prosili za ulavenie pána Boha, aby sa zlutoval a zmiloval nad trpiacim ľudstvom celého sveta. Chodili sme a putovali do Šaštína, Marietálu, aby sme vrúcnyimi modlitbami uprosili aj Matku Božiu, aby sa za nás hriešnych prihovorila a my aby sme na duchu neklesali, aby sme pod jej ochranou vydržali aj tie najťažšie skúšky...*“.

Organizovali sa aj terciári, tretí rád sv. Františka Asiského, ktorého priekopníkmi už od začiatku vojny boli Terézia Heribanová a Anna Bošňáková. Po náborových slávnostiach v roku 1917 ich počet v dedine vzrastal. Starého otca požiadal modleník Tomáš Horváth z Bohuníc, aby vykonával obrady lúčenia sa na pohreboch miesto neho, lebo sa už cítil nevládný, a tak prekvapujúco jeho prvého už 1. januára 1918 s „*modlitbami pochovával a odprevádzal na večnosť*“. Stal sa aj kostolníkom, hoci rodičia to pánovi farárovi spočiatku vyhovárali. Začal rozširovať aj kresťanskú tlač. Počas liečenia v nemocnici okrem knihy o hospodárstve od rodičov prečítal aj niekoľko náboženských, čo „*neostalo bez účinku na mojej duši. A to povedomie, že dobrá kresťanská tlač je, a zvlášť v tej dobe bola, ako balzam na ranené srdcia, zvlášť pre tie, ktoré boli už vojnou postihnuté*“.

Zaznamenáva aj záverečné roky vojny, únavu a rozklad v armáde, keďže v roku 1918 ho tam opäť povolali. Našťastie už nešiel na front, ale iba do kasární v Nitre a Bratislave. Dostal opäť polročnú zdravotnú dovolenku. Vojna skončila, celodenné vyzváňanie zvonov prerušovala nielen radosť, ale aj plač za mŕtvymi. Starý otec zaznamenáva všetkých sedemnástich z Jasloviec, *„ktorí aj za nás, a nie nadarmo, životy obetovali, lebo nás z tisícročného područia maďarského panstva oslobodili“*. Boli to ešte slobodní Štefan a Ján Gajarský (Fajkároví), Pavol Pleško, Matej Vágovič (Rehákech), Martin Vagovič (Danišech), Štefan Stríž (Fičurikéch), František Vágovič (Šnocho), Viliam Mandelík (mlynár) a už ženatí: Michal Michalička (Šindol), Tomáš Remža, Izidor Stríž, Michal Kusý, Karol Huta (Jožákov), Peter Jablonický (brat starého otca), Michal Nádaský (Valáškech), Michal Lackovič (Elekéch), Ľudor Polakovič (švagor starého otca).

V kapitole Rabovka zachytil nielen atmosféru radosti z ukončenia prvej svetovej vojny a návratu vojakov, ale aj okolnosti, za ktorých dochádzalo takmer v celej povojnovej krajine k násilnému a nelegálnemu vyrovnávaniu si účtov s tými, ktorí z vojny ťažili a priamo či nepriamo spôsobovali ľuďom individuálne tragédie. Najmä pričinením vojakov – navrátilcov sa všíli na tých, *„ktorí sa vojne vyhýbali, životy si chránili a len z vojny ťažili a naplňali vacky. Boli to hlavne Židia a daktorí páni notári, ktorí tiež z obročiek⁶ bohatli a neušetrili sa ani na vernosti manželskej“*. V Jaslovciach sa vojaci hneď prvý deň po príchode dobre potúžili alkoholom a večer začali rabovať: *„Najskôr prišiel na rad pán Eplér, bývajúci na hornom konci. Bol mladý chlap, do vojny nebol súci, lebo mal dobrého patróna. Ináč šikovný obchodník, zvlášť vedel sa obracať pri obchode koní a tým aj bohatol. I keď bol seriózny a dosť prístupný občanom, ale bol Žid, teda prišiel prvý na rabovku. Len čo sa zvečerilo začali brinčať okná a pod úderom pantoka,⁷ ozýval sa praskot a lámanie dverí. A na druhej strane plač a kvílenie majiteľov. Ráno druhého dňa ozýval sa dom Eplerov prázdnotou, lebo všetko v ňom bolo zdemolované, prezrádzalo víťazstvo rabujúcich. Po úspešnom prevedení svojho plánu a pokojnom odpočinku urobili plán na ďalšiu akciu rabovky.“* Rabovky sa zúčastnil aj mladší, vtedy sedemnásťročný brat Michal, ktorý tiež čosi priniesol, ale rodičia žiadali, aby to vrátil, čo mal urobiť neskôr. Prítom je tu ďalšia vzácna historická spomienka na rabovku, ktorú spomínal otec Jána Jablonického po roku 1848, nevedno však, či sa udiala v Jaslovciach, či Bohuniciach, ale najpravdepodobnejšie v Brestovanoch. Popisovaná jaslovská rabovka pokračovali aj ďalší deň: *„Na druhý večer dali signatári, medzi ktorých patrila aj môj doterajší sused Jožko Lehen, povel: Do toho! A išlo sa na Róta. Boli to bezdetní manželka, žena mala aj slobodnú sestru pri sebe a tak trojčlenná skromná židovská rodinka prišla tiež na rad rabovky. A len čo sa zvečerilo, nastal hluk, do ktorého sa miešali výkriky, prinesené z Ruska „ohol ho“ a už to išlo. Najskôr okná rinčali po údermi palíc a pod pantokom neodolali ani dvere. Ukrytí židáčkovia od susedov vybehli a stali si opodiaľ na cestu. Trasúci stáli pri sebe a s plačom kričali: Ľudia, ratujte nás.“* Rabovkári sa maskovali, boli vraj niečím zafarbení a kradli. Boli tam aj ženy, ale nikoho sa nedalo spoznať. Starý otec ich vyzýval, aby prestali: *„Ľudia, čo robíte však oni nič nemajú, iba trochu tovaru...“* Potom však *„zmizol“*, zrejme v obave nad možným ohrozením i svojho života.

⁶ Úplatky.

⁷ Ťažká drevorubačská sekera.

Rótoenci pritom boli už starí a obchod bol už málo funkčný: „*na udržanie samých seba predali aj konička, aby mohli aj naďalej živorit*“. V ten večer vyrabovali aj hostinského Mágnera: „*Boli to už tiež prestarnutí rodičia, mali jedného syna, tiež málo načo súceho. Bol aj na vojne. Ale kde? Iba v kancelárii v Bratislave. Naviac bola mu výtka, že nedolieval a pripisoval*“. Nepomohlo ani to, že keď sa vrátil, vyhlásil, že dajú v krčme piť každému, čo hrdlo ráči. Z podpitých ktosi zavelil: „*Židia von, my sme tu už páni, practe sa hned', lebo vás povyhadzujeme! Dali sa do plaču, ale márne. Pridal k tomu: Iste ste sa nás dosť naokrádali! Ten čo velil bol spitý, hlavu na stole medzi rukami, židáčkovia ani nezbadali kto ním bol, lebo v tom dakto iný hodil pohár do lampy. Nastala tma, hluk a frmol, sem-tam výkrik. Ohol ho! Židáčkovia zutekali a boli radi, že si zachránili holé životy*“.

Striednejší sa ponáhľali domov po putne (vedrá). Rabovali jedlo, fľaše, pijatiku a hľadali peniaze. Majitelia ich však vopred zobrali. „*Iba o jednom z rabovantov sa hovorilo, že sa vylízal z dlžoby z vyrabovaných peňazí. Neskôr, keď mu uhynul pekný kôň, nik ho neľutoval, vraj to bolo za vyrabované peniaze*“. Väčšina dediny rabovku odsudzovala, ale zároveň vnímala aj nespravodlivé okrádanie, či nečestnosť postihnutých.

Po vypití toho, čo nakradli a vytriezvení sa obrátili aj na grófsku pálenicu. Jej správca Dušínský, tiež židovského pôvodu, aby sa zachránil, vyhlásil pre Jaslovce a Bohunice, že každý prišlý vojak dostane zdarma päť litrov liehu. Lenže dozvedeli sa to aj v Paderovciach a Radošovciach a s veľkými putňami prichádzali aj nevojací, mnohí aj opakovane. Najmä potom, keď alkohol „*zmoril aj zapisovateľa*“. Všetci boli poopíjaní, lieh vypúšťali aj dokonca z 25 tisíc litrovej nádrže, ktorému narušili točku tak, že sa nedal zastaviť jeho odtok a tak v zápachu chodili po liehu na dlažbe pálenice. Rabovačku narušil až príchod štyroch žandárov. Realistický obraz povojnových udalostí autor komentuje otázkou a zamyslením nad príčinami vojny, ktorá „*asi 14 miliónom zdatných mladých a nevinných mužov, otcov a synov v ich kvitnúcom veku vyhasila život. A prečo? Či potratili všetci diplomati, podpaľáči a vojnu vedúci rozum?*“

Zaznamenáva aj kázeň pána farára najbližšiu nedeľu, ktorý vojakov vítal „*a ďakoval za hrdinskú statočnosť, ktorú ako verní synovia vlasti vedeli preukázať aj za cenu vlastnej krvi, ba aj životov*“. Ten ich aj veľkoryso pohostil vínom a obdaroval cigarami. Opäť ocenil statočnosť, hrdinstvo a ich útrapy. Stálo to však podľa neho za to: „*vydobyli slobodu slovenskému národu. Spod tisícročného maďarského otroctva*“.

Pisateľ však zaznamenáva aj ďalšiu tragickú udalosť, epidémiu „*chrípky Španielky*“, ktorá si ešte pred skončením vojny vyžiadala po celej Európe ďalšie milióny obetí: „*V našej obci vyžiadala si za obeť jednu osobu, 18-ročnú dievočku Rózku Bošnjákovú a v Bohuniciach staršieho muža Karola Koberčika, môjho spolukostolníka, mal asi 50 rokov*“.

Smutný záver roka 1918, po štyri a polročnej vojne, skomplikovali na poliach predčasné dažde, neskôr i sneh. Pod ním ostala cukrová repa na sto honoch „*aj na veľkostatku v Bohuniciach u grófa Plátnu*“.

Ešte koncom roka zaznamenáva konsolidáciu pomerov v novovzniknutej republike, vytváranie obecných zastupiteľstiev, takzvaných Obecných rád: „*Prišiel zástupca okresného výboru a či Rady. Bol ním okresný zverolekár dr. Zicha, Čech. Bola povolaná celá obec do školy, najskôr sa volilo 20 mužov aklamáciou. Títo 20-ti volili medzi sebou 10. Tých mohol voliť každý, aj sám seba. Ja mimo svojho hlasu dostal som všetky, teda 100% hlasmi bol som volený na prvé miesto. Prislúchalo mi teda predsedníctvo. Nakoľko bol som najmladší, predsedníctvo som sa zdráhal prijať, ako neskúsený v obecných záležitostiach. Prenieslo sa teda predsedníctvo na Jána Valoviča (Haklíka). Inak bol to najrozumnejší muž v obci. Z vojny vylúčený, ako ťažko ranený, (mal) zlomenú nohu, invalid. Ja som ostal podpredseda. No nebolo ľahké prevziať vedenie v obci. Ako po vojne, bolo veľa problémov v obci.*“

Okrem tohto poradného zboru, riadil obec – rovnako ako počas vojny – notár. Sídlil v Bohuniciach a okrem nich spravoval aj Jaslovce, Paderovce, Radošovce a Dolné Dubové. Mnohí mali výčitky voči Imre Tibenskému, ktorý rozhodoval, kto bude rukovať a koho „*vyreklamujú*“. Po vojne ho striedal notár Koločány.

Pisateľ potom v memoároch zaznamenáva rok po roku svoju činnosť predovšetkým ako poľnohospodára, stredného roľníka. Podrobne rozpisuje plodiny, ktoré pestoval, výnosy v metrických centoch, zisky v československých korunách (Kčs), ale aj výdaje, ktoré sú zrejme charakteristické nielen pre obec, ale aj široké okolie. Podrobnejšie popisuje práce na poliach, najmä zrejme najnáročnejšie práce pri žatve a mlatbe, rodinnú a širšiu spoluprácu pri nej, systematicky i dôležité poveternostné podmienky. Keďže je to predovšetkým rodinná kronika, zaznamenáva predovšetkým zdravie, či ochorenia, ale najmä narodenia a úmrtia detí a ďalších rodinných príslušníkov. Druhý syn, Štefan, neskorší prvý lekár z Jasloviec a možno i širšieho okolia, sa mu narodil 7. septembra 1919, o rok neskôr, 20. októbra, budúci kňaz Viliam. Zapisuje aj ďalšie svoje početné činnosti. V roku 1919 začal napríklad s rozširovaním a predávaním slovenských kresťanských časopisov doma a na okolí, ktoré mali znovu prinavrátiť do normálnych koľají vojnu rozvrátený svet, život rodín a obcí. Programovo sa zapojil do činnosti Hlinkovej slovenskej ľudovej strany, stal predsedom miestnej organizácie, chodil na prednášky a zhromaždenia; stručne zaznamenáva aj prvé politické víťazstvo autonomistov už roku 1925. Zapísal aj ďalšie významné náboženské a politické udalosti Slovenska, ktorých sa zúčastnil zrejme so spoluobyvateľmi (púť do Ríma, Pribinove slávnosti v Nitre 1933, oslavy 20. výročia Pittsburskej zmluvy v Bratislave, Hlinkov pohreb v Ružomberku). Rozpráva aj o priebehu druhej svetovej vojny v obci, ktorá sa jej ani zďaleka tak nedotkla ako predchádzajúca. Vojnu obec prežila najmä v bežnom pracovnom nasedení. Zo spoločných obecných prác píše najmä o prvej i druhej komasácii (scelovaní) pozemkov, kolektívnom oplotení cintorína a najmä zasypávaní hliníka a úprave tamojšej cesty: „*...prácu sme začínali, keď začínala druhá svetová vojna a keď sme ju dokončili, onedlho končila aj vojna*“. Informuje o ruskom emigrantovi Širjajevovi, ktorý sa tu predtým dlhšie zdržiaval a priniesol hrôzostrašné svedectvo o stalinskom účinkovaní, ktoré neprežil nikto z jeho rodiny.

Sústreduje sa aj na získavanie nových poznatkov prostredníctvom čítania hospodárskych kníh. Základnú príručku *Hospodár* si priniesol jeho otec z výstavy v Budapešti, kde bol vyslaný ako zástupca obce roku 1910. Ten sa zaslúžil aj o rozšírenie a pretrvávajúce vinohradníctva v obci, keďže sám prišiel z vinohradníckeho kraja. Pritom na rozhraní 19. a 20. storočia malo byť v jaslovskom chotári okolo tridsať viníc. Neúrodné roky ich čoskoro dovádzali k likvidácii; vinicu prastarého otca Štefana, ako jednu z posledných, zlikvidovali asi dva-tri roky po jeho smrti.

Celoobecný i širší význam malo obchodovanie s umelým hnojivom v širokom okolí. Predávali ho spolu s Jankom Puterom, úspešne konkurovali židovským obchodníkom, ktorí ho poskytovali za vysoký úver. Navyše ho začali dopravovať efektívnejšie z Trnavy po úzkokoľajke, ktorá slúžila predovšetkým na dopravu repy do cukrovaru. Popisuje aj priame zapojenie sa do viacročnej výskumnej činnosti prostredníctvom prihnojovania plodín i vyberaní tých najvhodnejších: *„Cieľom tejto akcie najskôr bolo zistiť, ktorá odroda z týchto štyroch, ktoré výskum v Sládkovičove po viacročnom šľachtení uznal za najvhodnejšie, sa hodí pre územie Slovenska. A z týchto štyroch odrôd pšenice mal som za úlohu zistiť, ktorá sa najlepšie osvedčí pre náš obvod, prípadne kraj...“*. Podobne to robil s jačmeňom a kukuricou. Navyše včeláril a v obci zastupoval dve poisťovne. Podrobne tiež popísal okolnosti stavby nového domu.

V memoároch je odovzdané svedectvo síce ťažkej práce roľníka, ale aj radosť z toho, čo vyprodukuje pre vlastné potreby i pre ďalších: *„Áno, bolo nám hrdoťou, že jeme plnotučné mlieko a chlebiček z čerstvého obilia a mäso, keď ho aj toľko nebolo, ale zaváňalo chuťou vlastného dvora, na ktorom našimi rukami bolo vyprodukované.“*

Podrobne zaznamenáva aj primície⁸ syna Viliama, ktoré boli aj veľkou obecnou slávnosťou roku 1949. Ale i zložitú zrodu miestneho JRD, ktoré nevznikalo vôbec dobrovoľne, neskôr však dosahovalo dobré výsledky. V roku 1952 ho riaditeľ Roľníckeho družstva v Trnave Frido Moncman upozorňoval na riziká, ak do družstva nevstúpi: *„Pán Jablonický, neštorcujte sa už toľko, lebo vy aj s vašou obcou ste už vybraný z najvyššieho fóra, tam v Bratislave, ako vzor budúcich družstiev na Trnavsku. Vynikáte najlepšimi hospodárskymi výsledkami na okolí. Družstvo sa u vás utvorí, keď aj za cenu vašej slobody! Pôjdete na hranice, tam k tým, čo sú už 'vyexpedovaní'.“* Miesto pohraničia si vybral menšie zlo, vstup do družstva, *„ktoré sa aj 20. augusta 1952 utvorilo po podpise prihlášky švagrom, bratom, Valovičom, mnou a ďalšími strednými roľníkmi.“* Odmietol prijať navrhovanú významnú funkciu hospodára, rovnako ako ďalší úspešnejší roľníci. Obávali sa, že počiatočné problémy budú na nich zhadzovať ako sabotérov. *„...družstvo aj v Jaslovciach škripalo v začiatku, lebo bolo málo tých, čo sa statočne k práci pričínili.“* Po dvoch rokoch menší hospodári z družstva povystupovali a hospodárili na svojom. Od prvopočiatku však pisateľ vyzýval aj ostatných: *„Kamaráti, nič iné nám nezbýva, povyhráť rukávy a s chuťou do toho. A čoskoro pri svedomitej práci uvidíme aj výsledky. Dlhو to trvalo, až to pochopili a tak sa aj pričínili. Od prvopočiatku robil som úsilie, akoby na svo-*

⁸ Prvá omša katolíckeho novokňaza.

jom, ba čoskoro i väčšie, aby nik ma nemohol usvedčiť, že to alebo hento mohlo byť lepšie prevedené.“ Podrobne popisuje svoje pracovné úsilie a porovnáva s ďalšími. Povojnové roky zaznamenáva už nie jednotlivo, ale v päťročných zoskupeniach. Dominujú osobné a rodinné údaje, ale prepájajú ich aj s dianím v obci. Ešte osemdesiatšedemročný zdanlivo neskromne zaznamenáva: *„je mi pritom útechou, že nemá čo na mňa žalovať, zvlášť akákoľvek práca, tobôž v obci. Žiadna sa bezo mňa nezačala, ale ani neskončila. Nazdávam sa, že by mohla byť vzorom pre ďalšie generácie.“* Pritom však žiada „najvyššieho“ o odpustenie, že *„už viac dobra nevedel jak pre Teba, tak aj pre človeka vykonať. Amen.“*

Vo vysokom veku pokračuje však ďalej aj s osemdesiatimi stranami kronikárskych záznamov zo života obce. V minikapitolkách popisuje grófsky veľkostatok v Bohuniciach, dejiny a opravy kostola, dokonca spôsob nosenia dlhých vlasov. Zaujímavá informácia je o obecných studniach. Nepamätal si ich vznik, ale uvádza, že ich bolo v Jaslovciach šesť: *„Prvá bol pred Krajčovičom, druhá pred Lackovičom Štefanom, tretia pred Lehnom, štvrtá pred Gajarským Jánom, piata pred Lackovičom Jozefom, predtým Jurikéch. Odtiaľ smerom dolu nebola, až na dolnom konci, lebo tam, kde je teraz Matula, bola takzvaná ulička, t.j. prechod ku Blave – potoku, kde sme chodili aj my napájať dobytok a taká ulička bola aj na našej strane, tam kde teraz býva Gajarský Jozef. Tieto uličky mali ten význam, aby v dobe požiarov, ktorých v dávnejšej dobe bývalo dosť, bol ľahší prístup na ich lokalizovanie. Šiesta studňa bola až dole, kde je teraz Valovič (Cesnek), teraz Šťastný.“* Uvádza, že hĺbka studní bola medzi 12-14 metrami, vydláždené boli kameňmi. Popisuje namáhavú prácu s čerpaním vody. Uvádza aj stručnú históriu mlynov, podrobnejšie a samostatne i požiare. Prvý práve v roku jeho narodenia 1894, keď mal tri mesiace, matka ho kúpala a výkrik, že horí dedina, ju tak vystrašil, že sa zľakla, vybehla von a on sa vo vani takmer utopil. Na najväčší požiar spomína z roku 1903: *„Za veľkého vetra vznikol požiar u Gajarských (s prímennom Fajkárovi). Údajne gazdiná piekla chlieb a použité ohrablo, s ktorým vyhrabovala pec, dobre nezahasila a také vyhodila na hóru (pôjd) a z toho vznikol ten strašný požiar, akého dotiaľ, ani odvtedy nebolo. Zhorelo 32 domov a 6 stodôl za veľkého severného vetra, takže horiace dochovnice⁹ lietali v povetrí.“* Matka vyvážovala dobytok, starší muži kone, keďže chlapi boli v „zadnom a treťom poli“, aby ich zachránili. *„A keď sluha s oteckom v tom už dobehli, bolo pozde, lebo dom už bol celý v plameni, ba už aj stodola, takže už vôbec nič nezachránili. Bola to teda strašná chvíľa. Záchrana sviň bola v tom, že boli na poli, ktoré každé ráno pastier vyhánal na pastvu. Ale tri či štyri matky aj s prasiatkami zahynuli.“*

O čosi menší požiar bol 20. augusta 1909 *„po dokončení mlatby. Všade bolo plno kozlov (stohov) slamy a dateliny. Bolo to v nedeľu v odpoľudňajších hodinách, oheň vznikol na Lehnovej stodole na našej strane. Za silného vetra od juhozápadu zhorelo všetko, čo prišlo do cesty. 9 stodôl a 13 domov, celý horný koniec dediny. Ďalej nemalo čo horieť...“* Okrem toho spomína viac malých požiarov, takže Jaslovce sa museli celé obnoviť. Pomohla aj tvrdá krytina, lepšie protipožiarne opatrenia a hasičské zbory. Autor konštatoval, že posledných tridsať rokov jeho

⁹ Slamená otieпка na strechu.

života v obci nebol požiar; paradoxne on zahynul neočakávane pri jednom mimoriadnom, pravdepodobne udusením, 29. októbra 1982. Kapitulu venuje aj zlému stavu ciest najmä do prvej svetovej vojny, aj príbehom na nich, Cigánom – Rómom i ich zvyklostiam, napríklad jedeniu mäsa z uhynutých zvierat. Senzáciu v dedine spôsobil prvý bicykel Bubána Lenharta, rodáka z Dolných Orešian, ktorý sa do Jasloviec priženil roku 1908: „*Bolo aj veľa ľudí na ulici a tí až híkali, vidiac mládenca a ešte ako rýchlo beží a len sa divili, ako je to možné, že sa nezrúti. A keď sa táto zvesť rozniesla po dedine, tí ktorí to nevideli, vyčkávali pritom na ulici, kým pôjde naspäť domov.*“ Druhým majiteľom bicykla (velocipédu) bol Karol Bohunický (Pražaných).

Podrobne popisuje tiež kroje mládenčov a panien – dievok. Ilustruje to aj obrazom seba samého ako dvadsaťročného s charakteristickými pruľami.¹⁰ Boli ich tri druhy, zelené a červené, vyzdobené sklenenými gombičkami. Majstrovsky ich vraj zhotovoval krajčír Alojz Krajčovič (Lojzových). Uvádza aj fotografiu Anny Chnápovej v nádhernom sviatočnom kroji a podrobne ho popisuje aj s komentárom: „*len škoda, že tento pekný národný kroj, jak u mládenčov tak u panien, zapadol už do zábudky, iba ešte niektoré mamičky ako aj moja manželka vedeli ustrojiť svoje ratolesti, dievčatá do tohto kroja, ktorý im poslala na vystúpenie na divadelné hry a iné príležitosti*“.

Veľmi podrobne sa venuje aj zvykom a spôsobom pri žatvách, od trhania rukami, kosám, hromádkovaniu,¹¹ stavaniu krížov a mláteniu od gepľov¹² po mláťačky: „*Prvým majiteľom takejto veľkomláťačky bol Ján Valovič (Haklík), s benzínovým motorom poháňaná, zakúpená v roku 1908. O dva-tri roky zamenil benzínový motor za parnú lokomotívu, ktorú o pár rokov nechal prerobiť na samohodnú. Druhým majiteľom bol Štefan Géc a neskôr bolo mláťačkárov až 8. Tieto všetky zlikvidovalo družstvo a napokon kombajn všetky tie mláťačky pochoval a žatevnej a mlatobnej práce pozbavil, okrem zopár traktoristov k obsluhu tých kombajnov.*“ Popisuje aj ďalší dobový mechanizačný prínos do poľnohospodárstva v prvej polovici minulého storočia – parné oračky, kde pluhy pri orbe ťahalo až 300 metrové lano, napnuté medzi dvomi mašinami.

Veľmi rozsiahlou kapitolou je zápis zvykov zo svadobného veselí. Čo všetko mu „*predchádzalo a konalo sa už vopred ako príprava a ďalej počas svadby*“, popisuje na príklade svadby svojho brata Petra, ktorý sa priženil do Paderoviec. Veľké svadby (ako jednu z posledných spomína „*trochu menšiu*“ u Štefana Kosmála) končili strašnou zvesťou o začiatku prvej svetovej vojny a volaním: „*Mobilizácia! A táto strašná zvesť zastavila všetky radosti sveta*“. Po vojne, po veľkých stratách na životoch už k takým veľkým svadbám nedochádzalo, istú renesanciu spomína až v sedemdesiatych rokoch minulého storočia.

Podrobnejšie sa venuje domácim zakáľačkám, tak ako sa praktizovali v druhej polovici 19. a začiatkom 20. storočia, zaznamenáva ich priebeh vo svojej rodine roku 1905 so sprievodnými prejavmi, zábavami i poverami.

¹⁰ Časť odevu – vestička, pri ženskom odevu živôtik.

¹¹ Ukladanie zožatého obilia do kôpok.

¹² Gepel – stroj na rezanie sečky.

Osobitnou je aj kapitola venovaná mieram a váham. K ich normalizácii a konvencionalizácii došlo začiatkom 20. storočia, pričom popisuje i okolnosti, ako sa zavádzali do obce. Obilie sa najskôr meralo v drevených nádobách, holbách. Najčastejšou mierou bol dvadsaťpäťnásobok holby, zvaný mecca, ktorá mala i takzvaný štych. Merica boli dve mecce nasýpaného tovaru. Váha prišla neskôr: *„Otecko ju kúpil roku 1907 a táto nahradila litre a mecce na kilogramy, metráky a vagóny. Hneď sa aj zisťovalo, koľko váži suché a čisté obilie 1 mecca: pšenice 25 kg, raž 24, jačmeň 20 – 21, ovos 14 – 15, kukurica 22 – 25, podľa vysušenia. Kilo bolo zasa ustálené podľa litra vody o teplote 4 stupne celsia. Miery na dĺžku: pád, lakeť, riep, siahu najskôr nahradila metrová alebo dvojmetrová palica, vyznačená centimetrami a teraz už iba tenká skladaná doštička – meter – iným slovom colštok. Ukončujem ešte s pripomienkou merania pozemkov: uhorský hon, ktorý meral 1200 a rakúsky katastrálny hon 1600 štvorcových siah, nahradil hektár, ktorý meria 10 000 štvorcových metrov.“*

Zásahy civilizačných premien a ich vstup do obce zaznamenáva aj v kapitole Balóny. Pravdepodobne sa to stalo okolo rokov 1905 – 1906. Vyvolávali medzi obyvateľmi vzrušené diskusie: *„Bola to aj senzácia, keď jedného pekného nedeľného rána vystrájali sme sa do kostola, vzplánil veľký ruch po dedine. Balón, balón! Ľudia sa hrnuli na záhumná, kde sme pozorovali dva balóny, ktoré leteli za sebou asi 200 – 300 metrov a snád' aj v takej výške nad druhým pol'om od Špačaniec, smerom na Malženice, rýchlosťou asi 10 km za hodinu. Ľudia dlho napínali zrak, pokiaľ balóny nezmizli za horami nad Hlohovcom (Frašták).“*

Podobne to bolo aj s lietadlami, o čom píše v kapitole Aeroplány. Prvýkrát ich videl aj spolu s ďalšími na púti do Mariazellu v roku 1913, keď prechádzali z Bratislavy cez Schwechat pred Viedňou. Tam bola továreň na lietadlá a zrejme už aj letisko. Letci *„zámerne vyčkávali, kým mi prídeme bližšie a vtedy sa začalo (lietadlo) púšťať letom ponad nás a na malú výšku nad nami. My uplašení krčili sme sa až k zemi. Letci využívali príležitosť a nás sprevádzali dlho po ceste a uplašených morili. A mali sme potom čo o tom vyprávať aj naším domácim, keď sme prišli domov, aký železný vták lietal nad nami. Len ťažko uznali tú skutočnosť, že môže železný vták lietať (čo bola novinka aj celému svetu)“*. O rok však už uvideli prvé lietadlo aj ďalší občania, ktoré prilietalo od smolenických vrchov: *„Bolo to 9. júla, začínali sa žatvy. Kosili sme raž na manivieri, len sme dlho načúvali, aj všetci ženci, až sa lietadlo zbadalo a letelo v neveľkej výške nad Jaslovcami smerom na Hlohovec, až zmizlo za horami. Druhé asi o týždeň letelo od Piešťan smerom na Trnavu – Bratislavu. Ako mládež sme na ulici tancovali, Jozef Valovič (Kadlec) mal práve svadbu. Tanec sme prerušili a dlho sme sa pozerali za lietadlom, kým zmizlo. Ľudia trochu boli poplašení aj preto, že sa už spomínala vojna, čo je aj pravda, nebolo treba na ňu dlho čakať.“*

Okrem kapitoly venovanej histórii vinohradov v Jaslovciach, v záverečných troch sa venoval Vianočným zvykom, Fašiangom a Veľkej noci. Ako kostolník, funkciu ktorého v „bohunicom“ kostole vykonával 35 rokov, mal za úlohu začiatkom veľkého pôstu, na škaredú, alebo popolečnú stredú, zabezpečiť bahniatka – jarabiatka a popol: *„Popolečná sa nazýva, vyjadruje už tým, že kňaz po sv. omši značí (veriacich) s popolom pálených jarabiatok... Zbývajúce jara-*

biatka po posvätení kňaz najskôr časť rozdal poprednejším občanom, ako richtárovi, pánovi osvietenému grófovi Dedasovi, (ktorý sa tejto slávnosti zúčastňoval), notárovi a kostolníkom. Zbytok bolo už mojou starosťou na patričné miesto uložiť...“.

Zápisom diania okolo Veľkej noci ukončil autor „*kroniku popisu najvýznamnejších a pamätných udalostí života, zvykov a tradícií našich predkov a našej generácie*“ i svoj podrobný životopis dobového jednoduchého roľníka, ktorý sa angažoval a miestne vynikal v mnohých oblastiach. Hoci zaiste neúplne, neraz iba zlomkovito, zavše cez rodinné zvyklosti a osobné osudy, predsa však s veľmi širokým záberom a vecne zachytil tak Ján Jablonický významné dobové svedectvo, ktoré je a bude zdrojom cenných poznatkov a informácií pre potomkov, rodákov, región i všetkých čitateľov.

Cítuj:

JABLONICKÝ, Viliam. Rodinná kronika Jána Jablonického a obraz života na západnom Slovensku v 19. a 20. storočí.

In *Forum Historiae*, 2012, roč. 6, č. 1. ISSN 1337-6861.

http://www.forumhistoriae.sk/FH1_2012/texty_1_2012/jablonicky.pdf

•••

Viliam Jablonický - publicista, kritik, historik kultúry a umenia. Redigoval literárne a kultúrne rubriky *Hlas ľudu*, *Revue svetovej literatúry*, *Film a divadlo*, *Slovenský denník*, *Most* - založený v Clevelande 1954. Publikoval vo všetkých publicistických žánroch doma a v zahraničí. Je a bol členom /aj výborov/ viacerých kultúrnych, vedeckých, historických, spisovateľských a novinárskych spoločností. Samostatne vydal diela *Filmár Viktor Kubal* (1993), spoluautorsky sa podieľal na vyše štyroch desiatkach titulov zameraných na históriu filmu a umenia, kultúrno-historické témy s dôrazom na úlohu osobností v našich dejinách, vrátane pôsobenia v exile a zahraničí. Podnecoval a dotváral písanie rodinných a iných memoárov. Spoluautorsky sa podieľal na dokumentárnych filmoch.

Kontakt: jablonickysk@gmail.com